

Hembygdsbladet

Årgång 23, nummer 2
Maj 2021

Enhörna Hembygdsförenings
informationsskrift

ENHÖRNA
HEMBYGDSFÖRENING

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

NATIONALDAGS- FIRANDET INSTÄLLT!

För andra året i rad ställer vi in vårt Nationaldagsfirande. Eftersom Nationaldagen infinner sig på en söndag och vi alltid öppnar museet söndagen efter nationaldagen så kommer vi att hålla öppet som på vanliga söndagar kl 13.00 – 16.00. Vi har kaffeservering ute och man får gå in i husen i mindre grupper. Men – det blir ingen sång, ingen fanborg och ingen samling av så många människor.

Även om delar av restriktionerna lättar den 1 juni så brukar vårt besöksantal överstiga även de nya gränserna.

INBJUDAN TILL ÅRSMÖTE UTOMHUS

På grund av rådande pandemiläge ställde vi ju återigen in årsmötet den sista söndagen i april.

Nu tillåter vädret möten utomhus så vi inbjuder till årsmöte den 11 juli kl 15.00 vid museet.

Det blir dock enbart årsmötesförhandlingar, se dagordning på vår hemsida.

VI HAR MUSEET ÖPPET SOM VANLIGT VARJE SÖNDAG KL 13 – 16

Förutom våra nya utställningar som vi har nämnt tidigare (mjölkning förr, bagarstuga, skomakeri och soldattorp) har vi nu även satt upp ordensemblen från Lurberget. Vi har också ändrat om mycket i fotosalen så att våra stora gårdar nu finns samlade på en plats med lite utställningssaker därifrån, föreningarna finns tillsammans på en plats och Emyhemmet finns tillsammans med historierna om "kända" personer i Enhörna eftersom Klockare

Larsson och Syster Hedvig finns bland dem.

I fotosalen finns även en liten utställning kring hemvärnet och Lottakåren och mycket annat.

Kom och besök oss och upplev det på plats!

Er ordförande Mona

NU ÄR BÅSET TOMT...

Det har gått några år sedan den sista kon mjölkades och bilen från mejeriet försvann bort med mjölken. Den siste kobonden i Enhörna har för länge sedan haspat igen ladugårdsdörren, sparkat av sig gummistövlarna efter att ha mockat ut den sista dyngan på gödselstacken. Bonden, med de garvade nävarna av väder och kroppsarbete, har nu satt sig till ro. Ängarna och hagarna växer igen, den biologiska mångfalden har fått en knuff i sidan. Den artrika floran med ett myllrande insektsliv har avstannat och i värsta fall försvunnit. Var bor ladugårdssvalan nu manne? Vad har hänt med alla beteshagar? Nu växer det mer och mer sly och kvickrot och det får numera stå för ögonfågeln. Bina och de färgglada fjärilarna har i dag ingen naturlig plats. Pollineringen äventyras. För att återställa och bevara den forna landskapsbilden med all dess mångfald får nu glada entusiaster i hembygdsföreningarna åstadkomma detta - Detta skötte våra nötkreatur förr.

DÅ, FÖRR I TIDEN

På 1930-talet, det är alltså 90 år sedan, fanns lika många kor i Enhörna som invånare. Nästan. I Ytterenhörna fanns 460 kor och 785 invånare, Överenhörna hade 333 kor och antalet invånare var då 392 stycken. Detta var Enhörna för 90 år sedan.

Idag när du läser detta finns det inte en enda ko. Den sista mjölkgården var Lövsta där Bröderna Svensson mjölkade sina kor fram till och med april år 2000.

Nu är detta historia.

VAR DET BÄTTRE FÖRR?

Hur gjorde man på den tiden när morfar var bonde, då innan mjölken paketerades i fyrkantiga 1 liters pappkartonger? Man handmjölkade och med stadig hand skummade mormor grädden från mjölken. Mjölken kylades i jordkällaren eller man sänkte helt enkelt ned hela kannan i gårdsbrunnen. Om inte detta sköttes surnade mjölken. Mjölken var en av de viktigare ingredienserna på den tidens matbord. Det var en viktig basvara.

KON, MJÖLKEN OCH BONDEN

Lite av all den här utrustningen runt mjölkkon, mjölken och ladugårdsmiljön håller vi som bäst på att iordningställa och samla in till museet. Ett litet bås med plats för en ko ska byggas upp. Här kommer att visas gamla attiraljer från den typiska mjölkgården. Vi har fått tag i inredningen till båset, separator, smörkärna, vakuumpump och lite till. Men vi tar tacksamt emot flera gamla verktyg, maskiner eller saker som har koppling till kon, mjölken och bonden. Har du kanske, eller känner du någon, som har en gammal ryktborste, ett slitet bindsle, en gammal vattenkopp eller kanske den trebenta pallen, mjölkpallen, så hör av dig till Mona eller Kicki. Vi tar tacksamt emot.

MINNENA

Syftet och idén med utställningen är att lyfta fram hur

Utställningen i museet om mjölkning.

dåtidens mjölkbönder hade det. Vi visar hur man genom hårt arbete, 365 dagar om året, morgon och kväll, fodrade, mockade och mjölkade sina kor. Låt dig minnas tillbaka till barndomens sommarkar, där flugorna surrade i fönstersmygen och korumpan ideligen vispade bort arga bromsar.

Den färska komockan där sandalerna åkte kana. Vi hässjade hö och fick åka uppe på hölasset hem till ladan. Ibland drack vi spenvarm mjölk.

Kom, ta med barnen eller barnbarnen. Upplev minnena av förgången tid. Minns alla dofter från förr. Lite av detta vill vi presentera i hembygds-museet (men dofterna klarar vi inte?).

*Korna är benådade,
de har en klokhet höjd över det mänskliga.*

Båsinredningen hämtas hos familjen Munck på Herrnäs.

INDUSTRIALISERINGEN

Ladugården hos familjen Munck på Herrnäs.

Den första prototypen av separatorn kom i slutet av 1800-talet. Gustav De Laval's idé och tålmodiga experimenterande med att separera mjölken från grädden blev banbrytande och förenklade hushållsarbetet vid framställning av både ost och smör.

Spannmjölkningsmaskinen var ytterligare en lättnad som kom in i ladugårdarna och ersatte det tunga handmjölkandet.

/Börje Thulin Arrangör av utställningen om mjölkning förr.

En ko har alla känslor som en kvinna har, och några till.

De är mödrar all sin tid åt hela byns befolkning.

Har man en ko så har man maten.

/Aino Trosell ur Hjärtblad (Nordstedts, 2010).

Karin Andersson, Norr gör dagens handmjölkning.

NÅGOT OM TVÅ GÅRDAR MED KOR, HORNS SÄTERI OCH HOVSTALLÄNG

Bertil Larsson (f.1940) son till Helmer Larsson (1897-1986) berättade att Helmer arrenderade Horns jordbruk

med tillhörande djurhållning av Kammarherre Aminoff från 1943 till 1965. Tyvärr började livet inte så bra. De första två åren fick de gräva ner 11 kalvar och en fölunge som hastigt blev sjuka på grund av att det var dåligt sanerat i ladugården. Efter saneringen mårde samtliga djur bra.

De hade 20 st kor och lika många ungdjur, 2 hästar, 2 grisar, 1 tjur och 25 höns. Varje dag på 40, 50-talen levererade man 300 liter mjölk per dag. 1960 gav en ko 5000 l per år. Det kom mjölkassistenter en gång i månaden för att kontrollera fetthalt och hur mycket mjölk kossorna gav per dag. Assistenterna hade aldrig varit med om att en ko gav så mycket mjölk som 5000 liter per år!

För att underlätta hanteringen av mjölkflaskorna byggde Helmer en linbana ca 20 meter lång mellan ladugården och mjölkpallen nere vid statarlängan.

Bertil körde mjölk bilen på helgerna och hämtade 50 liters mjölkflaskor på mjölkpallarna dit bönderna från Sandtorp, Ekensberg, Duvelöt, Åleby, Hammarby, Lida och Linde körde med dem. De flesta levererade 2-3 flaskor men Ekensberg 10-12 flaskor. Gården Norr hade också kor men David Andersson levererade mjölken till Nöttesta affär. Bertil arbetade på sin fars gård från år 1964 och fick 25 öre/h plus fri mat och kläder. Började arbetsdagen i regel kl 04.00 och slutade ca kl 19.00.

HOVSTALLÄNG, RIDÖN

Otto Hedengrens far arrenderade Ridö Gård från 1920 till 1930 varefter Otto och hans bror Helge tog över arrendet och senare endast Otto fram till år 1965. Gården var på 60 ha och där odlades spannmål och potatis. Till och med på 50-talet var man i stort sett självförsörjande. Man körde säden till kvarnen i Stallarholmen och fick på så sätt mjölet. Potatis såldes visserligen men man kunde förvara den i jordkällare och i "stugar". Fruktråden gav både äpplen, päron och körsbär. Även skogen gav en hel del till hushållet. Matvarorna från affären bestod endast av socker, kaffe och salt.

På 40-och 50 talen fanns det 5 bofasta familjer på ön. Otto höll alla dessa familjer med mjölk. För det behövdes 3-5 kor. När korna "stod i sin" åkte man och köpte mjölk vid Horns Säteri till samtliga på ön. På gården fanns också 2 grisar 2 hästar och höns. På bagarstugan fanns en utbyggnad med ett s.k. mjölktrum med en cementslagad bassäng i vilken mjölken hissades ner. Även i brunnen kunde man hissa ner en del flaskor. Under vintern gjordes isstackar med täcke av sågspån så att isen inte smälte under den varma årstiden. Man hackade fram iskuber därifrån för att ha i mjölktrummet bassäng och kyla mjölken med. På gården separerade man mjölken och fick grädd och kärnade också smör.

När det var mjölk dags kom barnen från alla familjer för att hämta mjölk. De kom för det mesta ca en timme tidigare för att leka. På somrarna lekte man kurrageömma, spelade brännboll eller fotboll. På vintern åkte man kälke i isbelagda backar eller spelade ishockey och bandy på isen.

/Anne-Marie

TILL MINNE AV BIRGITTA ALLMO

En av våra i mångt och mycket arbetande och stödjande medlemmar, Birgitta Allmo har avlidit efter en tidssjukdom. Genom åren har hon varit mycket behjälplig i vår förening. Hon deltog i vävgruppen, som skötte öppethållandet av museet på söndagarna, i den arkeologiska utgrävningen av Husaby, med tillhörande krönikespel och tillställningen av Medeltida mat i Bygdegården. Under många år deltog hon i vår utställningsgrupp. Birgitta hade många goda idéer i samband med uppförandet av dessa utställningar såsom "Ekeby-utställningen", "Mötesplatser i Enhörna", "Fattig-Sverige För och Nu" och "Fjärdingsmannen-Polisen på Landet" för att nämna några. En hel del skrifter som Hembygdsföreningen gett ut har hon varit skribent till: "Bland Skrönor, Hemligheter och Lönnfack- ett tragiskt familjeöde", och "Hilma Bernadina och Signhild Ebba Christina, två kvinnoöden i vår tid". Hon var en aktiv körsångare och såg till att Enhörnakören nästan alltid var med vid Hembygdsföreningens olika evenemang speciellt vid nationaldagens firande. En av hennes sista stora insatser var när hon forskade och samlade information om Enhörnakörens verksamhet i boken "EK Enhörnakören" som gavs ut år 2018. Hon hade också ett stort samhällsengagemang och var aktiv i Röda Korsets arbete som resulterade i att hon gav flera ungdomar en fristad i sitt och Leifs hem.

Vi saknar henne men minns henne med respekt och värme.

Hembygdsföreningens styrelse genom Anne-Marie

NÅGOT OM TVÄTTENS HISTORIA

En av våra nya utställningar handlar om hur man tvättar genom tiderna.

Före elektriciteten och tvättmaskinen var det brukligt att samla tvätten till stortvättar höst och vår till ett "smutsberg" två gånger om året. En välbärgad gård kunde sätta en ära i att inte tvätta oftare. Det visade att linneskåpen var välfyllda.

Vår hembygdsforskare Barbro Sjöström intervjuade Alf Sundén, Rösta om Storbyk år 1983. Nedan är en sammanfattning av den intervjun.

Alf berättar att kvällen före första tvättdagen blötlades tvätten. Tvättkvinnan började första dagen att köra tvättvaggan tillsammans med en mansperson. Man började med lakanen och därefter männens underkläder och blåkläder. Gården hade tvättbaljor med ben. Vid dem stod man och borstade kläderna. Till kvällen skulle det "läggas i byk", en öppen eld under en stor balja med kokande vatten. Kläderna var samlade i två stora byckar. Av björkaska gjordes luten som skulle ösas på undan för undan. Det var ett kvällsarbete under två, tre timmar. Byken fick stå över natten.

Följande morgon lyftes karen på en flakvagn som kördes till Sundsvik där det fanns strömt vatten. På Rösta gård hade man tre drängar. En av dem fick följa tvättgummorna till Sundsvik. Kaffe och annan förplägnad medfördes.

När sköljning och klappning var avklarad skulle tvätten köras hem för att vridas. Vridmaskin fanns på gården. Om våren hängde man tvätten utomhus. Oftast var det bra torkväder. På hösten brukade man spänna klädstrecken inne på magasinerna. Sen följde mangling på en stor stenmangel som drogs av två karlar. I första hand manglades vittvätten och annan tvätt ströks.

Ungefär så här kunde en tvätt gå till på en större bondgård. Den tvätt som inte byktes tvättades med såpa eller tvål långt in på 1900-talet.

Att tvätta med lut var en omständlig procedur. Först samlade man björkaska som sållades före användning. Aska av annat träslag var inte lika bra. Askan från al eller ek var direkt olämplig då den missfärgade tvätten. Tillvägagångssätten varierade något. Vanligt var att lägga den väl siktade askan i en tygsäck i ett byckar med en tapp i botten. Därefter kokhett vatten och överst lades tvätten. Det kokheta vattnet fick rinna genom kläderna gång på gång. Man fick oftast ha en käpp eller en trätång till hjälp att lyfta upp tvätten ty luten var så kraftig att man inte kunde ta i tvätten med händerna.

Hur det var att skölja och klappa tvätten den kalla årstiden vet bara den som varit med på den tiden. De som låg på knä vid en upphuggen isvak sökte skydda sig med många lager kläder. Tvätterskorna drabbades av självsprickor och "nagelspräcken" som började med att det kylde och sprängde under naglarna. En stark smärta som övergick i hetta i fingertopparna.

Vid mitten av 1930-talet slutade man byka. Nu köptes tvättmedlet Persil till vittvätten. Misstron var stark till att byta gamla beprövade bykningen mot en liten kartong med köpetvättmedel. Inför Persils premiären var de gamla tvättgummor helt förfärade och diskuterade vilt denna nymodighet.

Enligt "Bra böckers" lexikon finns följande att läsa: Handdrivna tvättmaskiner konstruerades redan på 1700-talet, bl.a. av svensken Christopher Polhem. Första tvättmaskinen hade tre ben och var rätt hög. Den hade lock så vattnet hölls varmt. Sedan kom den elektriska tvättmaskinen. Stora ångdrivna tvättmaskiner började användas från mitten av 1800-talet i Storbritannien och USA. De tidigaste elektriska tvättmaskinerna tillverkades av firman Hurley i Chicago år 1907.

/Anne-Marie

Märta Hedengren "klappar tvätt" år 1933.

EN NY SKRIFT, PASTORNS ANTECKNINGSBOK, ÄR PÅ GÅNG.

Den 1 januari 1855 tar kyrkoherde Anders Larson fram sina nya anteckningsbok.

På Nyårsdagen antecknar han förändringarna i församlingen under året som gått. Så gör han varje år. Här kan vi läsa hur många barn som fötts, hur många församlingsbor som dött och hur många som har flyttat.

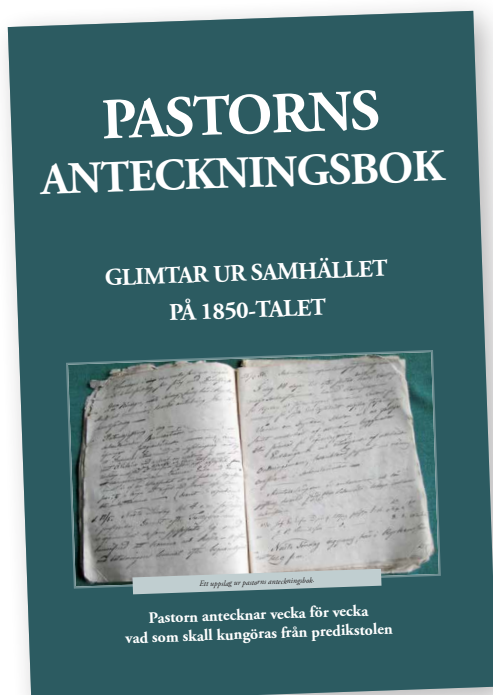
Pastorn antecknar vecka för vecka vad som skall kungöras från predikstolen:

Kallelse till sockenstämma, tid att betala uppbörd, anmälan till skolgång och till konfirmationsundervisning, tid att anmäla flytt från församlingen, kungörelse av betalade tacksägelsepengar och mycket, mycket annat. Anteckningsboken innehåller noteringar om såväl kyrkliga som världsliga ärenden under åren 1855 till 1861. De första tre åren, 1855-1857, skriver pastorn flitigt i sin bok, men därefter minskar anteckningarna för att bli sporadiska åren 1860 och 1861.

Troligen antecknade han de senare åren även på annat sätt. Anteckningsboken saknar pärmar och är illa medfaren. Pappret är sprött och faller sönder i kanterna, vilket innebär att en del text saknas. Anteckningsboken återfanns bland diverse böcker på prästgården Rävlöts vind när huset skulle säljas 2011.

Denna skrift försöker ge några glimtar ur livet på 1850-talet med pastorns anteckningar som utgångspunkt. Eftersom pastor Larson var verksam i Överenhörna är det mest denna del av Enhörna som berörs i anteckningsboken. I annexförsamlingen Ytterenhörna fanns en kaplan/komminister. Livet var dock inte annorlunda här, varför anteckningarna ger en bild av samhället även i Ytterenhörna och många landsbygdsförsamlingar i övrigt.

/Inga Ekvall

ORDENSÄLLSKAP MED EMBLEM I ENHÖRNA, BL.A. PÅ LURBERGET

Ordens-Sällskapet W.F.

Ordens-Sällskapet W.F. Wänskapsförbundet.

Stockholmslogen av Ordenssällskapet W.F.

Storlogen

Sällskapet Wänskaps-Bröderna

1862 emblem nedsattes vid Sällskapets andra besök i Ekensberg i Öfver Enhörna socken. Man sköt salut från fartyget och vid Cidadellet vid utfärden. Vid måltiden var Herr Kammarherren af Forsell slottets ägare inbjuden, men kunde inte närvara, men var med vid den skål Stormästare utbringade för honom. Skålen besvarades av af Forsell som berättade att Fylkes konungarne förr varit egare till Ekensberg der fler träffningar skett, och berget der Emblemet nedsattes kallas efter den tidens anor i lag för Lurberget. Till Kykoherden Larsson överlämnades 25 riksdaler att utdelas bland Öfver En-hörnas församlings fattige.

1864 sommarhögtid vid Ekensberg, finns inget protokoll från firandet.

Sommarhögtidsdagen 1881 gjordes en ny resa till Ekensberg med ångfartyget Engsö. Man togs emot av egaren Kammarherren af Jorselles, artighets fraser uttrycktes innan Sällskapet tåga upp till Emblemet som nu hade blifvit förnyadt och försedts med ännu ett årtal och datum, efter ett lämpligt tal av Ordfö-rande då såväl Kanslern som Stormästaren ej var närvarande sjöng man psalmen "Herre signe du och råde..." Som vanligt är samlades in pengar till fattigkassan 8 kr 22 öre. Ur Sällskapets fattigkassa till de fattige i Öfvre Enhörna överlämnades till Inspektoren på Ekensberg 25 Kr för att utdelas till de fattige.

ARTIKLAR OM LURBERGET

Aftonbladet 1862-07-15

— Sällskapet W. B. (Vänskapsbröderna) firade i förgår sin sommarhögtidsdag genom utfärd på ångfartyget *Norden* till den kammarherren af Forselles tillhöriga vackra egendomen Ekensberg, belägen i Södermanland, omkring 5 mil från hufvudstaden. Afresan härifrån företogs kl. 10 f. m., och efter att ombord halva intagit frukost, spisades middag i den till egendomen hörande vackra parken, hvarefter på eftermiddagen dansades i en särskildt der upplåten lokal. Vid ankomsten till stället emottogs sällskapet på det mest gästfria sätt af ställets egare, och sedan en kort gudstjänst blifvit hållen på det invid stranden belägna Lurberget, bekant sedan fordom genom något då af danskar gjort härjningståg uppåt Mälaren för af dem der uppförda vårdkasar, uppsattes ett af jern gjutet minnesmärke, bekostadt af en bland sällskapets ledamöter hr A. Lundvall. Vid afresan skänktes af sällskapet 25 rdr till socknens fattige, och under återresan samt vid ankomsten till Riddarholmsfjärden kl. half 12 eftermiddagen afbrändes från fartyget ett mindre fyrverkeri. (D. A.)

Post- Och Inrikes Tidningar 1862-07-16

— Sällskapet W. B. (Vänskapsbröderna) firade i Söndags sin sommarhögtidsdag genom utfärd på ångfartyget „Norden“ till den kammarherren af Forselles tillhöriga vackra egendomen Ekensberg, belägen i Södermanland, omkring 5 mil från hufvudstaden. Afresan härifrån företogs kl. 10 f. m. Frukost intogs ombord och middag spisades i den till egendomen hörande vackra parken, hvarefter på eftermiddagen dansades i en särskildt der upplåten lokal. Vid ankomsten till stället emottogs sällskapet på det mest gästfria sätt af ställets egare, och sedan en kort gudstjänst blifvit hållen på det invid stranden belägna Lurberget, bekant sedan fordom genom något då af danskar gjort härjningståg uppåt Mälaren för af dem der uppförda vårdkasar, uppsattes ett af jern gjutet minnesmärke, bekostadt af en bland sällskapets ledamöter hr A. Lundvall. Vid afresan skänktes af sällskapet 25 *R.* till socknens fattige, och under återresan samt vid ankomsten till Riddarholmsfjärden kl. half 12 eftermiddagen afbrändes från fartyget ett mindre fyrverkeri. (N. D. A.)

Östgöta Correspondenten 1862-07-23

— „Wänstapsbröderna“ firade Söndagen d. 13 d:s sin sommarhögtidsdag med en utfärd å ångfartyget „Norden“ till Kammarherren af Forselles' vackra egendom Ekensberg i Södermanland, der de blefvo med utfökt gästfrihet emottagna, höllo en kort gudstjänst på „Lurberget“, uppreste der ett minnesmärke af jern, åto middag i parken, dansade på eftermiddagen och stänkte wid afresan 25 rdr till socknens fattige.

Dagens Nyheter 1873-07-15

Sällskapet W. F. (Vänskapsförbundet) företog i förrgår sin sedvanliga sommarutfärd (den 9:de i ordningen). Resans mål var Ekensberg (ett ställe, tillhörigt kammarherren A. A. Forselli). Kl. strax efter 9 på morgonen afgingo ångfartygen Strengnäs och Enköping med omkring 500 af sällskapets ledamöter, under musik och sång. Vid Essingen och vid Norsborg helsades sällskapet med kanonsalut, hvilken besvarades. Efter framkomsten mottogs sällskapet af ställets 79-åriga egare, hvilken i hjertliga ordalag välkomnade sina gäster, hvarefter sällskapets emblem nedsattes å det s. k. Lurberget. Här, efter uppmanade ordens stormästare, stadsmajor Schalin, ordföranden, hr Eklund, att framträda framför de församlade ledamöterna och mottaga ett bevis på desses tacksamhet för den åttåriga verksamhet hr Eklund inom sällskapet utöfvat såsom „moralist“ och ordförande. Presenten bestod i en blomsterbuket, i hvilken voro nerlagda ett guld-kronometerur med kedja af samma metall och 50 specier. Efter tilldelandet af detta tacksamhetsbevis, hölls gudstjänst, hvarefter fem af bröderna tilldelades hederstecken för de tjänster de gjort orden genom penningbidrag, m. m. Middag intogs kl. 3 i egendomen tillhörande, skuggrik park, under hvilken skålen för den kungliga familjen och fäderneslandet föreslogs af stormästaren Schalin; skålen beledsagades med folksången samt fanfarer och hurrarop. Ordföranden uppträdde här efter och frambar sällskapets hjertliga tacksamhet för hr Forsellis välvilja att upplåta en del af sin egendom för att bereda „svenska arbetare“ ett nöje. Detta tal efterföljdes af sång, fanfarer och kanonsalut. Sista talet hölls här efter af hr Schalin, hvilken i varma ordalag önskade sällskapet fortfarande framgång. Middagen afslutades här efter; bälar framsattes, dansen började och fortgiök till kl. half 9, då hemresan anträdde. Hitkomsten skedde kl. half 12.

Norrköpings Tidningar 1873-07-15

— Sällskapet W. F. (Vänfästsförbundet) företog i förgår sin sedvanliga sommarutfärd (den 9:de i ordningen). Resans mål var Ekensberg (ett ställe, tillhörigt kammarherren A. A. Forsell). Kl. straxt efter 9 på morgonen afgingo ångfartygen Strengnäs och Enköpings, med omkring 500 af sällskapets ledamöter, under musk och sång. Vid Ekensberg och vid Nersborg hälsades sällskapet med kanonsalut, hvilken besvarades. Efter framkomsten mottogs sällskapet af stället 79-åriga egare, hvilken i hjertliga ordalag välkomnade sina gäster, hwarefter sällskapets emblem nedsattes å det s. f. Lurberget. Härefter uppmanade ordens stormästare, stadsmajoren Schalin, ordföranden, hr Eklund, att framträda framför de församlade ledamöterna och mottaga ett bevis på dess tacksamhet för den åtta-åriga verksamhet herr Eklund inom sällskapet utöfwat såsom "moralist" och ordförande. Presenten bestod i en blomsterbukett, i hvilken woro nerslagda ett guldchronometerur med kedja af samma metall och 50 specier. Efter tilldelandet af detta tacksamhetsbevis hölls gudstjänst, hwarefter fem af bröderna tilldelades hedersteden för de tjänster de gjort orden genom penningbidrag m. m. Hittomsten stredde kl. half 12.

Dagens Nyheter 1884-07-16

Sällskapet W. F. (Vänfästsförbundet) firade i söndags sin 19:e sommarhögtidsdag medelst utfärd med ångarne Engsö och Tynnelsö till säteriet Ekensberg, hvars egare löjtnant af Forselles på det hjertligaste hälsade sällskapet välkommet och lät sig dekoreras med högsta gradens tecken samt antog inbjudningen att blifva en af sällskapets förste hedersledamöter. De flesta i lustfärden deltagande tågade derpå upp till Lurberget, från hvars höjd man har den härligaste utsigt; der aftäcktes sällskapets emblem bredvid ett annat äldre dylikt, som angaf att sällskapet på samma dag för 11 år sedan hade varit på samma plats. Vid middagen, som dukats i parken strax invid ångbåtsbryggan, tömdes skålar för konungen och för stället egare. Kl. mellan 5 och 7 togo sig de danslystna en sväng kring majstången; derefter samlades man vid bälarna, der skålar druckos för sällskapet, för dess stormästare major von Francken, för styrelsen samt för qvinnan. Kl. half 9 anträdde hemfärden under salut från Lurberget och hurrarop från stranden, och båtarna landade åter vid Mälarhamnen omkring kl. 11 e. m. Allt hade bidragit till att gifva denna fest en glad prägel.

Fädernäsländet 1883-07-21

Sällskapet »Enighet och Vänskap» företog sistl. söndags morgon utfärd till det natursköna Ekensberg vid Mälaren, hvilken egare, f. d. löjtnanten af Forselles, välvilligt anvisat sällskapet lämpliga platser till firande af dess sedvanliga sommarhögtidsfest. Sedan gudsstjänst hållits, serverades frukost, hvar efter sällskapets ordförande föreslog en skål för löjtnant af Forselles och tilldelade honom sällskapets hedersdekoration. Å det sedan vikingatiden ryktbara Lurberget nedsatte sällskapet sitt »stjernetecken». Dagen tillbringades under lekar och danser omkring majstången med rikliga måltider och vid bälars rand. Till plockande af blommor hade den gästvänliga värden för sällskapets damer upplåtit den praktfulla trädgården. Omkring kl. 11 på aftonen återkom sällskapet efter en glad och angenämt tillbringad dag åter till staden.

Dagens Nyheter 1884-07-22

Sällskapet S. I-n (Samfundet Idogheten) firade i söndags sin sommarhögtidsfest med utfärd till det vackra herresätet Ekensberg vid Mälaren. Efter några timmars färd landade den rikt flagg- och löfprydd ångaren Tynnelsö vid bestämmelseorten, helsad af kanonsalut, hvar på deltagarne ordnade sig samt med musik och ständar i spetsen upptågade till gården, der egaren, hr löjtnant af Forselles, hälsades med tal och sång samt dekorerades med sällskapets hederstecken såsom bevis på dess tacksamhet för den stora välvilja han nu som förr visat sällskapet. Uppe å Lurberget, hvarifrån man har den vackraste utsigt öfver de talrika öarna och sunden, restes sällskapets minnestecken, hvarvid ordföranden, hr Zetterqvist, framhöll den stora utveckling sällskapet nått under sin 13-åriga tillvaro. Sedan spreda sig deltagarne i parken tills middagen kom, som intogs dels gemensamt, dels i skilda partier. Dervid tömdes en skål för egaren, som deltog i middagen. Efter kaffet börjades en liflig dans under några timmars tid, endast afbruten af de öfliga skåltalen vid bälarna. Under hela dagen rådde den angenämaste stämning, som af intet stördes, icke ens af en stunds mildt sommarregn, som endast verkade svalkande. Den exemplariska ordning som hela tiden rådde hedrade både deltagarne och styrelsens anordningar, likasom både sångarnes och hornmusikens nitiska prestationer mycket bidrog till nöjets ökande. Omkring kl. 11 på aftonen skedde återkomsten till Stockholm efter en säkerligen för alla deltagarne angenämt tillbragt dag.

ENHÖRNAIANA I

1700-1800 TALET

(Enhörnaiana är läran om Enhörna och dess historia.)

Enhörna i Svenska dagstidningar

1749 - 1899

Artiklarna i Enhörnaiana I är hämtade från databasen Svenska dagstidningar med hjälp av söktjänsten Svenska Dagstidningar, KB.

Urvalet till Enhörnaiana I, är gjort av Leif Tellestedt och prioriterar artiklar av allmängiltigt intresse.

Vi publicerar här valda artiklar i vårt hembygdsblad.

Gripen 1883-12-14

En fotgängare som få. En handlande från Enhörna gick häromdagen in till Södertelge, for härifrån på järnväg till Stockholm, gick därifrån till Ulriksdal och tillbaka igen samt återvände med tåget på aftonen, men försöf sig och vaknade i Gnesta. Därifrån gick han på järnvägsbanken till Södertelge, hvarvid han måste krypa öfver alla broar och vägöfvergångar, där inga gångplankor få finnas, samt gick så landsvägen hem till sitt land, d. v. s. till Enhörna, igen. Han hade då under dygnets lopp tillryggalagt sju mil, de sista fem milen på omkring 9 timmar.

Fäderneslandet 1879-07-05

Breflåda.
K., Enhörna. Den insända uppsatsen om lotterispel med slagsmål, stöld, medelst inbrott, af spanmål och kött, förmynderskap och »ordensgillet» kan ej intagas.

Gripen 1890-03-14

På telefonstationen härstädes är sedan någon tid ett nytt telefonbord i verksamhet i stället för de två andra, som förut funnos. Det nya bordet, som är vida mindre än ett af de gamla, och icke tar större plats än ett fruntimmers sybord, ter sig äfven för icke-fackmannen såsom ett synnerligen nätt arbete. Det har rum för 105 abonnenter. Hittills är det upptaget af 70.

På tal härom må nämnas att man både i Turinge och Enhörna är betänkt på en mera allmän tillslutning till Södertelgenätet. Denna skulle ske genom en ledning till hvardera af nämnda socknar med en växelstation vid Turinge kyrka och en vid Aska i Enhörna. Fullt färdig lär man dock ännu icke vara med förberedelserna härtill.

Mariefreds Tidning 1889-05-24

Mystiskt strandfynd. På Enhörna landet mellan Flotthamn och Sandviken hittades i onsdags förliden vecka uppkastad en mindre segelbåt, dock utan rigg men med 2 åror och 4 årklykor. Båten var tjärstruken i botten och garnerad invändigt, med öfversta bordet utom och inom grönmåladt, likasom tofterna, var då den hittades fylld med vatten och innehöll derjemte åtskilliga saker, såsom ett parti rågbröd instoppadt i ett byxben utan sin make, en säck potatis, några chokoladkakor, ett parti ägg och en ny kopparflaska, som synbarligen användts till potatiskokning, hvarjemte i locket kokats ägg. Dels i båten dels på stranden lågo delar af en skjorta och i båten funnos dessutom några barnkragar. Man antager att strandfyndet härör från tjuvar, möjligen från Sundbyberg, hvilka landstigit härstädes, hvarefter båten af sjön slungats längre upp på stranden.

Otänkbart är dock ju icke att här en olyckshändelse föreligger.

Fortsättning från Jan Muncks artikel som började i föregående nummer av hembygdsbladet...

1874 - FARSOTENS ÅR I YTTER- OCH ÖVERENHÖRNA

”Då kopporna uteslutande utbreda sig genom smitta är det för att förekomma dess spridning från sjuka till friska personer af vikt, att de sjuka vårdas i särskilda rum, der icke flera personer sammanbo och att icke andra besök ske än de allra nödvändigaste,

När en person vårdas i hemmet böra gångkläder, mattor, taflor osv. flyttas ut ur sjukrummet; alla klädespesedlar, lakan osv. hvilka den sjuke begagnat nedläggas först några timmar i kärl innehållande karbolsyralösning (12 ort karbolsyra i en kanna vatten = 50 gram i ca 2,5 liter) eller het lut, innan de lemnas till tvättning. Sådana sängkläder, gångkläder, sängtecken mm. som icke kunna tvättas, bör rökas med svavel.

Det bästa sättet att rengöra rum blifver alltid kalkning, strykning med oljefärg och förnyelse af tapeterna.”

Något vi slipper är:

”I hus, hvori koppfall inträffat ”kopphus”, skall utmärkas genom anslag på dörr bärande ordet koppor med flaggor eller poster vettande direkt mot gata, gång eller öppen förstuga.” (DN 12 mars 1874)

Frågan är hur dessa föreskrifter kom till Enhörnabornas kännedom? Hur skulle de kunna följas i små torpstugor med ett eller två rum? Och under vintern?

SMITTAN KOMMER TILL ENHÖRNA

Sjukdomen bryter ut ungefär samtidigt både i Ytter- och Överenhörna, vid jul och nyår 1873/1874. Någon eller några hade troligen burit med sig smittan från ett besök i huvudstaden. Den 26 december avlider torparen Anders Persson i Rothugget i Ytterenhörna och den 1 januari Ulrika Larsdotter, hustru till oxdrängen Anders Ersson i Jursta i Överenhörna.

I Ytterenhörna avlider totalt 45 personer av smittkopporna, framför allt under februari och mars månader. Smittan följer vägarna: Rothugget - Stjärna by - Glastäppan (intill Gillberga) - Hagalund - torpet Tittut (vid ICA) - Ådala (mitt emot Ekeby) - Rosenhäll och Eriksberg (båda under Ekeby).

Lite senare, i april, drar sig smittan lite längre bort mot Warneby, Heden och Nytorp (under Warneby frälsesgård), Pommern (under Ahl), Vinberga, Stora Björklunda, Stora Nora, Lida (på vägen mot Löfsta) och till sist till Stenby (på vägen mot Sandviken). Även Johan Petter Larsson, torpare på Sunnanö, Slandö, drabbas.

Strax efter midsommar upphör epidemin. Änkan Anna Brita Lundgren, som var småskolelärarinna i Stenby, avled den 29 juni.

Även Överenhörna drabbas hårt. Tio personer avlider av smittkoppor under fyra och en halv månad - under resten av året endast tre personer av andra orsaker. Smittan sprider sig till boställena längs vägen från Jursta, via Carlshäll (under Nöttesta), Nöttesta, Backa (under Nöttesta), Erstaberg (under Gransta), Gransta till Herrnäset.

Epidemin varar inte så länge i Överenhörna. Den siste som avled var Jan Jansson Lundholm, inhyse på Backa, som dog den 12 maj.

Vilka drabbades? Det visar sig, att det var lika många kvinnor som män, främst fattiga i aktiv ålder mellan 20 och 60 år. Sex barn dog. Tillsammans representerade de ungefär 5 % av befolkningen i de båda socknarna.

Dödsfallen fick katastrofala följder för många familjer. På Herrnäset avled torparen och hans son med drygt en månads mellanrum. Kvar blev änkan och två döttrar som med viss hjälp kunde fortsätta att driva gården en tid. Men det är en annan historia.

Hembygdsföreningen har en lista över alla som avled i epidemin med lite fler uppgifter.

Källa: Nordisk familjebok, 2:a uppl., Dagens Nyheters arkiv, Ytterenhörna och Överenhörna församlingsböcker.

/Jan Munck, Herrnäs

TYPISKA TORP FRÅN 1800-TALET I ENHÖRNA

Nöttesta torp.

Grottefars stuga.

UPPTÄCK VÅRT ENHÖRNAS VACKRA OMRÅDEN

Gör en hemester i år också. I hembygdsmuseet finns många tips på fina utflyktsmål och platser att upptäcka. Broschyren sevärdheter i Enhörna finns även att hämta vid kassan på ICA Hörnan i Enhörna.

Stöd oss också genom att köpa våra skrifter, filmer och vy-/presentkort att ge bort som gåvor eller presenter. De kan köpas på museet, på Norrlöts Handelsträdgård eller på Södertälje Turistbyrå.

ENHÖRNA HEMBYGDSFÖRENINGENS STYRELSE

Mona Elveskog, ordf.	070/214 55 01 (elveskog@telia.com)
Britt-Mari Gylefors, sekr	070/535 84 56 (b.gylefors@telia.com)
Anders Östensson, kassör	070/687 15 81 (andersostensson@hotmail.com)
Anne-Marie Andersson	070/672 42 46 (anne-marie.majhem@telia.com)
Kicki Lindqvist	070/990 40 83 (kickilindqvist1947@gmail.com)
Bengt Johansson	072/877 24 34 (iobjohansson@ekeby-ktv.net)
Juha Nyberg	070/325 99 03 (juha.nyberg@linearis.se)
Silvana Lindgren Majander	076/724 41 58 (silvana.lindgren@gmail.com)

TURLISTA ÅNGFARTYGET MARIEFRED 2021

- Förhoppningen är att kunna genomföra en trafiksäsong under sommaren 2021, i någon omfattning enligt tidtabell nedan.
- Se hemsidan: www.mariefred.info där de publicerar aktuell information om sina sommarturer Stockholm – Mariefred.

10.00	Från STOCKHOLM	Till 20.00
11.50	Sandviken	17.50
12.25	Enhörna-Ekensberg	17.30
13.30	Till MARIEFRED	Från 16.30

Box 39, 151 28 Enhörna
Medlemsavgiften är 150/200:-/år (enskild/familj).
 Plusgiro 23 89 45-0 | Swish 1234006839

Hembygdsmuseet hålls öppet söndagar under juni - september 13.00 - 16.00.

Tag kontakt med någon i styrelsen om du vill besöka museet vid annan tidpunkt.

Besök föreningens hemsida:
www.hembygd.se/enhorna-hembygdsforening

